

Michał Pfanhauser
mgr
Uniwersytet Wrocławski
e-mail: michal443201@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3955-4516

Zaistnienie podstawy wznowienia postępowania przy wyroku merytorycznie korzystnym dla oskarżyciela niepublicznego jako przesłanka posiadania przez niego *gravamen* w postępowaniu odwoławczym

Streszczenie

Zgodnie z treścią art. 425 § 3 k.p.k. odwołujący się może skarżyć jedynie rozstrzygnięcia lub ustalenia naruszające jego prawa lub szkodzące jego interesom. Z przepisu tego wynika instytucja *gravamen*, obligująca stronę postępowania, z wyłączeniem oskarżyciela publicznego, do zaskarżania jedynie takich rozstrzygnięć, które będą dla niej w pewien sposób krzywdzące. Wydaje się więc *prima facie*, że zaskarżenie orzeczenia w pełni uwzględniającego żądanie oskarżyciela niepublicznego nie powinno być dopuszczalne z uwagi na brak *gravamen*, a prezes sądu I instancji powinien, w myśl art. 429 § 1 k.p.k., odmówić przyjęcia takiego środka do rozpoznania, bez względu na zakres zarzutów w nim występujących. Problem pojawia się, gdy w danym postępowaniu występują przesłanki wznowienia postępowania, w szczególności bezwzględne przyczyny odwoławcze z art. 439 § 1 k.p.k. W takiej sytuacji uzasadnione jest twierdzenie, że wystąpi tutaj *gravamen* po stronie oskarżyciela niepublicznego, nawet jeżeli wyrok merytorycznie w pełni zaspokaja jego interesy. Wynika to z konieczności zabezpieczenia strony postępowania przed potencjalnym przyszłym wyeliminowaniem prawomocnego orzeczenia z obrotu prawnego wraz ze wszystkimi tego skutkami. Z uwagi na szerokie możliwości wznowiania postępowania wyłącznie na korzyść oskarżonego rzeczony

gravamen nie zawsze jednak wystąpi w takiej sytuacji – pojawi się tylko, jeśli w przyszłości można by było wznowić postępowanie na niekorzyść oskarżonego.

Słowa kluczowe: bezwzględne przyczyny odwoławcze, *gravamen*, wznowienie postępowania, oskarżyciel posiłkowy, oskarżyciel prywatny

Wprowadzenie

Zgodnie z treścią art. 425 § 3 k.p.k. odwołujący się może skarżyć jedynie rozstrzygnięcia lub ustalenia naruszające jego prawa lub szkodzące jego interesom. Z przepisu tego wynika instytucja *gravamen*, obligująca stronę postępowania, z wyłączeniem oskarżyciela publicznego, do zaskarżania jedynie takich rozstrzygnięć, które będą dla niej w pewien sposób krzywdzące. Wydaje się więc *prima facie*, że zaskarżenie orzeczenia w pełni uwzględniającego żądanie oskarżyciela niepublicznego, wyrażone przykładowo w głosie końcowym, nie powinno być dopuszczalne z uwagi na brak *gravamen*, a prezes sądu I instancji powinien, w myśl art. 429 § 1 k.p.k., odmówić przyjęcia takiego środka do rozpoznania, bez względu na zakres zarzutów w nim występujących. Problem pojawia się, gdy w danym postępowaniu występują przesłanki wznowienia postępowania, w szczególności bezwzględne przyczyny odwoławcze z art. 439 § 1 k.p.k. Niniejsze opracowanie ma na celu obronę tezy, iż *gravamen* w takiej sytuacji może wystąpić po stronie oskarżyciela niepublicznego. Na początku zostanie omówiona instytucja *gravamen* w ogólności, następnie ukażą się argumenty popierające wspomnianą tezę, a na końcu opisany zostanie zakres występowania *gravamen* w przedmiotowej sytuacji.

1. Instytucja *gravamen* w ogólności

Gravamen jest doniosłą instytucją dotyczącą postępowania odwoławczego, która w polskim systemie prawa występuje zarówno w procedurze cywilnej, jak i karnej. Kodeks postępowania karnego¹ reguluje ją w art. 425 § 3, zgodnie z którym odwołujący się, z wyłączeniem oskarżyciela publicznego, może skarżyć jedynie rozstrzygnięcia lub ustalenia naruszające jego prawa lub szkodzące jego interesom. D. Świecki definiuje *gravamen* jako naruszenie jakiegokolwiek prawnie chronionego dobra uczestnika procesu na skutek wydania przez organ procesowy decyzji

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2026 r. poz. 490 ze zm.), dalej: k.p.k.

o określonej treści². S. Waltoś wskazuje, że jest to domniemanie, iż zaskarżona decyzja jest niekorzystna dla skarżącego, które opiera się na subiektywnym, ale uzasadnionym przekonaniu skarżącego³. J. Zagrodnik z kolei twierdzi, że o istnieniu *gravamen* decyduje to, iż rozstrzygnięcie zawarte w wyroku lub ustalenie składające się na jego uzasadnienie naruszają prawa lub szkodzą interesom skarżącego⁴. Syntetyzując wszystkie wskazane poglądy, można postawić tezę, iż *ratio* istnienia instytucji *gravamen* to rozumne postępowanie uczestnika procesu, który nie dąży do usunięcia z obrotu prawnego orzeczenia kształtującego jego sytuację prawną pozytywnie. W związku z takim ujęciem *gravamen* w literaturze, pojawia się pytanie, jak powinno się oceniać, czy dane rozstrzygnięcie jest szkodliwe dla odwołującego się. M. Syta wskazuje, iż tę uciążliwość należy oceniać z przedmiotowego stanowiska prawa, nie zaś z punktu widzenia podmiotowych zapatrywań wnoszącego środek odwoławczy, a zatem w aspekcie obiektywnym⁵. Z drugiej strony, Z. Doda, nie negując konieczności obiektywnej oceny pokrzywdzenia, twierdzi, że w zasadzie sam fakt sformułowania jakichkolwiek zarzutów w środku odwoławczym świadczy pośrednio o subiektywnym przekonaniu skarżącego, że kwestionowany wyrok w zaskarżonym zakresie narusza jego prawa lub szkodzi jego interesom albo narusza prawa lub szkodzi interesom podmiotu, na rzecz którego środek odwoławczy jest wniesiony, a więc że podmiot ten czuje się „dotknięty” określonym rozstrzygnięciem lub ustaleniem⁶. Wydaje się więc, że rozsądnym, syntetycznym podejściem do tej kwestii jest pogląd J. Zagrodnika, wskazujący, iż oparta na subiektywnym przekonaniu samego skarżącego hipoteza dotycząca istnienia *gravamen* musi znajdować uzasadnienie w świetle okoliczności związanych z treścią zaskarżonego wyroku oraz treścią środka odwoławczego, ocenianych przez pryzmat funkcji procesowej, w ramach której skarżący podejmuje czynności procesowe⁷.

Występowanie *gravamen* bądź jego brak ma doniosłe konsekwencje w sferze procesowej. W literaturze istnieje rozbieżność co do tego, czy należy traktować brak *gravamen* jako przesłankę niedopuszczalności środka odwoławczego z mocy

2 D. Świecki, w: D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz aktualizowany*, Lex/el. 2024, art. 425, teza 24.

3 S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2008, s. 542.

4 J. Zagrodnik, w: J. Zagrodnik (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2024, art. 425, teza 9.

5 M. Syta, *Gravamen jako przesłanka zażalenia w postępowaniu przygotowawczym*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 4, s. 38; zob. również postanowienie SN z dnia 26 sierpnia 2010 r., I KZP 13/10, OSNKW 2010, nr 9, poz. 79.

6 Z. Doda, *Zażalenie w procesie karnym*, Warszawa 1985, s. 138.

7 J. Zagrodnik, w: J. Zagrodnik (red.), *Kodeks postępowania karnego...*, art. 425, teza 10.

ustawy⁸, czy też jako wniesienie go przez osobę nieuprawnioną⁹. Jest to jednak spór mający charakter wyłącznie teoretyczny, ponieważ, niezależnie od tego, jak potraktuje się brak *gravamen*, będzie on implikował, zgodnie z art. 429 § 1 k.p.k., odmowę przyjęcia środka odwoławczego przez prezesa sądu I instancji. Odmowa przyjęcia środka odwoławczego sprawia, że nie jest możliwe jego rozpoznanie w jakimkolwiek zakresie, nawet jeśli wystąpiłyby w sprawie bezwzględne przyczyny odwoławcze z art. 439 § 1 k.p.k., czy też wystąpiłaby możliwość rozpoznania sprawy poza granicami zaskarżenia z uwagi na rażącą niesprawiedliwość orzeczenia (zgodnie z art. 440 k.p.k.), czy też z uwagi na konieczność poprawienia z urzędu kwalifikacji prawnej (art. 455 k.p.k.). Powołane przepisy stanowią, że sąd bierze przesłanki w nich określone pod uwagę niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów oraz wpływu uchybienia na treść orzeczenia, co oznacza, iż w przypadku ich zaistnienia niewątpliwie wyrok sądu I instancji zostałby uchylony lub zmieniony bez względu na to, co podniesiono w środku odwoławczym. Jednak owo „wzięcie przesłanek pod uwagę” może mieć miejsce tylko, jeśli sąd odwoławczy w ogóle przystąpi do kontroli instancyjnej. To zaś nie będzie miało miejsca, jeżeli prezes sądu I instancji odmówi przyjęcia środka odwoławczego, bowiem sąd II instancji kontroli odwoławczej w ogóle nie podejmie.

2. Uzasadnienie posiadania *gravamen* przez oskarżyciela niepublicznego w zaskarzaniu wyroku merytorycznie dla niego korzystnego

Na tle powyższych rozważań powstaje więc pytanie, czy *gravamen* może potencjalnie posiadać oskarżyciel niepubliczny (posiłkowy – uboczny lub subsydiarny – bądź prywatny) w sprawie, w której wyrok sądu I instancji został wydany w pełni w zgodzie z jego oczekiwaniami – oskarżony został skazany oraz uwzględniono wszystkie wnioski oskarżyciela niepublicznego dotyczące wymiaru kary i środków karnych, orzeczenia środków kompensacyjnych czy rozstrzygnięcia o kosztach. *Prima facie* mogłoby się wydawać, że tak nie jest, bowiem akceptacja wszystkich merytorycznych żądań strony powinna zaspokajać jej interesy. W orzecznictwie cywilistycznym akceptowana jest jednak teza, że może się zdarzyć, iż zgodne z interesem strony będzie zaskarżenie wyroku dla niej korzystnego, lecz wydanego w następstwie postępowania dotkniętego nieważnością. W takim przypadku interes strony

8 K. Boratyńska, P. Czarnecki, w: A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2023, art. 425, Nb 6.

9 M. Syta, *Gravamen...*, s. 38.

w zaskarżeniu tego orzeczenia będzie polegać na wyeliminowaniu orzeczenia, które może być w przyszłości zakwestionowane przez stronę pozwaną z powodu jego nieważności i uchylone w wyniku wznowienia postępowania, wraz ze wszystkimi tego skutkami¹⁰. To orzeczenie daje asumpt do rozważań, czy podobna reguła nie byłaby słuszną na gruncie prawa karnego procesowego, skoro instytucja *gravamen* jest wspólna zarówno dla procedury cywilnej, jak i karnej. Co prawda Kodeks postępowania karnego nie zna instytucji nieważności postępowania, o której mowa w powołanym stanowisku Sądu Najwyższego, tak rozumianej, jak jest to opisane w art. 379 k.p.c.¹¹, jednak łatwo zauważyć, że analogiczną funkcję w procedurze karnej pełnią bezwzględne przyczyny odwoławcze, uregulowane w art. 439 § 1 k.p.k. Rozstrzygnięcie problemu, czy oskarżyciel niepubliczny dysponuje *gravamen* odnośnie do orzeczenia merytorycznie dla niego korzystnego, które jest jednak obarczone wadą uzasadniającą wznowienie postępowania, ma w kontekście art. 429 § 1 k.p.k. niebagatelne znaczenie. Taki wyrok mógłby być dla tegoż oskarżyciela faktycznym zagrożeniem, którego nie może on samodzielnie wyeliminować z obrotu prawnego przed uprawomocnieniem się, a który upaść może nawet za kilka lat, razem ze wszystkimi tego konsekwencjami.

Zastosowanie wspomnianej reguły w postępowaniu karnym wydaje się uzasadnione co najmniej z kilku powodów. Po pierwsze, warto przywołać tutaj art. 45 ust. 1 Konstytucji¹² oraz uregulowane w nim prawo do sądu. Trybunał Konstytucyjny w swoim orzecznictwie niejednokrotnie wskazał, że rozstrzygnięcie sądowe czyni zadość prawu do sądu, jeżeli zagwarantowana jest jego trwałość i stabilność¹³. Doktryna rozszerza tę myśl w twierdzeniu, że rzeczony przymioty orzeczenia występują, jeżeli na określonym etapie postępowania stanie się ono ostateczne i – co do zasady – nie będzie mogło być podważone¹⁴. Skoro więc oskarżyciel niepubliczny stanowi stronę postępowania sądowego, to stabilne w obrocie prawnym orzeczenie leży w jego interesie, a co za tym idzie, powinien mieć możliwość podejmowania środków, które umożliwią mu eliminację niestabilnego rozstrzygnięcia, zanim się

10 Postanowienie SN z dnia 21 lutego 1997 r., I PKN 19/97, OSNP 1997, nr 23, poz. 466.

11 Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2026 r. poz. 468 ze zm.), dalej: k.p.c.

12 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.), dalej: Konstytucja.

13 Zob. wyrok TK z dnia 19 lutego 2003 r., P 11/02, OTK-A 2003, nr 2, poz. 12 oraz wyrok TK z dnia 14 listopada 2007 r., SK 16/05, OTK-A 2007, nr 10, poz. 124.

14 P. Grzegorzczak, *Stabilność orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych w świetle standardów konstytucyjnych i międzynarodowych* w: T. Ereciński, K. Weitz (red.), *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego*, Warszawa 2010, s. 135.

ono uprawomocni. Warto tu wskazać, iż ten argument ma zastosowanie również w sytuacji, w której po wznowieniu postępowania zapadnie wyrok odpowiadający poprzednio wydanemu wyrokowi, jednak nieobarczony wadą stanowiącą podstawę wznowienia – ponowne inicjowanie postępowania, niepewność co do rozstrzygnięcia oraz związane z postępowaniem dodatkowe obowiązki dla podmiotu stanowiąc będą obciążenia, które mogą zostać uznane za naruszenie jego interesów.

Kolejnym argumentem jest problem związany z możliwością orzeczenia środka kompensacyjnego względem oskarżonego. Jeżeli orzeczenie, w którym taki środek został orzeczony, będzie podważone wskutek wznowienia postępowania i ostatecznie postępowanie zakończy się uniewinnieniem bądź umorzeniem, dojdzie do odpadnięcia podstawy świadczenia w rozumieniu art. 410 § 2 k.c.¹⁵ Wskazuje na to W. Dubis, twierdząc, iż *conductio causa finita* powstanie we wszystkich tych przypadkach, kiedy określone świadczenie spełnione zostało na podstawie orzeczenia sądu mającego walor prawomocności lub natychmiastowej wykonalności, które następnie zostało uchylone lub zmienione¹⁶. Odpadnięcie podstawy świadczenia, w myśl art. 410 § 2 k.c., implikuje nienależność tegoż świadczenia. Jako że środek kompensacyjny, w myśl art. 46 § 1 k.k.¹⁷, jest orzekany przy zastosowaniu przepisów prawa cywilnego, również na zasadach tego prawa będzie możliwe żądanie zwrotu świadczenia nienależnego jako bezpodstawnego wzbogacenia, na podstawie art. 410 § 1 k.c. w zw. z art. 405 k.c. Orzeczenie środka kompensacyjnego w trwałym i niepodlegającym wzruszeniu po uprawomocnieniu rozstrzygnięciu gwarantuje więc oskarżycielowi niepublicznemu, że w przyszłości nie będzie on musiał zwracać świadczenia uzyskanego tytułem orzeczenia tego środka.

Ostatnim argumentem – dotyczącym, spośród oskarżycieli niepublicznych, przede wszystkim oskarżyciela prywatnego oraz oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego (tj. pokrzywdzonego, który wniósł subsydiarny akt oskarżenia na podstawie art. 55 k.p.k.) – jest kwestia zwrotu kosztów procesu. Zgodnie z art. 628 pkt 1 k.p.k. od skazanego w sprawach z oskarżenia prywatnego sąd zasądza na rzecz oskarżyciela prywatnego poniesione przez niego koszty procesu, zaś w drugą stronę, w myśl art. 632 pkt 1 k.p.k., w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia postępowania w sprawach z oskarżenia prywatnego co do zasady koszty procesu ponosi oskarżyciel prywatny (w razie pojednania się stron – oskarżyciel i oskarżony w zakresie przez siebie poniesionym, jeżeli strony w zawartej ugodzie

15 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2026 r. poz. 795), dalej: k.c.

16 W. Dubis, w: E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2023, art. 410, Nb 11.

17 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 383 ze zm.), dalej: k.k.

nie uregulowały tego inaczej)). Poprzez odpowiednie zastosowanie na podstawie art. 640 § 1 k.p.k. obie powołane regulacje znajdują odpowiednie zastosowanie do oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego. Jeżeli więc wyrok skazujący w sprawach z oskarżenia prywatnego oraz z oskarżenia publicznego przy udziale oskarżyciela subsydiarnego zostanie wzruszony w wyniku wznowienia postępowania, a postępowanie zakończy się rozstrzygnięciem uniewinniającym lub umarzającym, kosztami procesu zostanie obciążony oskarżyciel niepubliczny. Podmiot ten ma więc prawo do tego, by orzeczenie gwarantowało mu, że w przyszłości nie dojdzie do pojawienia się dodatkowych problemów związanych z ciężącymi na nim kosztami.

3. Zakres *gravamen* posiadanego przez oskarżyciela niepublicznego w zaskarżaniu wyroku merytorycznie dla niego korzystnego

Choć w świetle wskazanych wyżej argumentów teza o odpowiednim zastosowaniu reguły z postępowania cywilnego do procesu karnego wydaje się słuszna co do zasady, to w świetle aktualnych uregulowań Kodeksu postępowania karnego nie znajdzie ona zastosowania w tym postępowaniu wprost, a jedynie odpowiednio. Konsekwencją posiadania *gravamen* w postępowaniu karnym jest konieczność wskazania w środku odwoławczym jego kierunku, tj. określenia, czy jest on wnoszony na korzyść, czy na niekorzyść oskarżonego¹⁸. Środek odwoławczy może być wniesiony przez oskarżyciela niepublicznego tylko na niekorzyść oskarżonego. W tym świetle należy przejrzeć katalog podstaw wznowienia postępowania, które są uregulowane w rozdziale 56 k.p.k. Trzeba też zauważyć, że przy założeniu, iż wyrok sądu I instancji jest wyrokiem skazującym i uwzględniającym wszystkie żądania oskarżyciela niepublicznego, orzeczenie sądu odwoławczego może, w świetle art. 437 § 1 i § 2 k.p.k.:

- a) utrzymywać w mocy zaskarżone orzeczenie – co nigdy nie jest w interesie skarżącego;
- b) zmienić wyrok i orzec co do istoty – ten wariant w takiej sytuacji nie ma znaczenia dla skarżącego, skoro jego żądania zostały w pełni uwzględnione;
- c) uchylić wyrok i umorzyć postępowanie – ta opcja, jako odrzucająca możliwość skazania oskarżonego, jest dla skarżącego oskarżyciela niepublicznego zdecydowanie niekorzystna;
- d) uchylić wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania sądowi I instancji.

¹⁸ Por. K. Boratyńska, P. Czarnecki, w: A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego...*, art. 425, Nb 7.

Ta ostatnia możliwość wydaje się jedyną dostępną dla oskarżyciela niepublicznego przy wyroku merytorycznie dla niego korzystnym. Oznacza to jednak, że zgodnie z art. 437 § 2 *in fine* k.p.k. rzeczony uchylenie i skierowanie sprawy do ponownego rozpoznania może nastąpić wyłącznie w wypadkach wskazanych w art. 439 § 1 k.p.k. lub jeżeli jest konieczne przeprowadzenie na nowo przewodu w całości (art. 454 k.p.k., również wymieniony w tym przepisie, nie ma dla takiego oskarżyciela niepublicznego znaczenia, ponieważ kształtuje on regułę *ne peius*, korzystną dla oskarżonego).

Przesłanki wznowienia postępowania można, w świetle art. 540 § 1 i § 2 k.p.k. oraz art. 542 § 3 k.p.k. w zw. z art. 439 § 1 k.p.k., podzielić na cztery zasadnicze kategorie:

- A. *propter falsa*, czyli sytuacje, w których w związku z postępowaniem dopuszczono się przestępstwa, a istnieje uzasadniona podstawa do przyjęcia, że mogło to mieć wpływ na treść orzeczenia;
- B. *propter nova*, do której zalicza się sytuacje, w których po wydaniu orzeczenia ujawnią się nowe fakty lub dowody wskazujące na to, że skazany nie popełnił czynu albo czyn jego nie stanowił przestępstwa lub nie podlegał karze, skazano go za przestępstwo zagrożone karą surowszą albo nie uwzględniono okoliczności zobowiązujących do nadzwyczajnego złagodzenia kary albo też błędnie przyjęto okoliczności wpływające na nadzwyczajne obostrzenie kary, a także jeśli sąd umorzył lub warunkowo umorzył postępowanie karne, błędnie przyjmując popełnienie przez oskarżonego zarzucanego mu czynu;
- C. *propter decreta*, występujące, jeżeli Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub z ustawą przepisu prawnego, na podstawie którego zostało wydane orzeczenie, a także gdy potrzeba taka wynika z rozstrzygnięcia organu międzynarodowego działającego na mocy umowy międzynarodowej ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską;
- D. bezwzględne przyczyny odwoławcze, czyli podstawy określone w art. 439 § 1 k.p.k., które są na tyle poważnymi wadami procesowymi, że demokratyczne państwo prawne nie może w żadnej sytuacji legitymizować rozstrzygnięć, w których one występują, bez względu na ich wpływ na treść orzeczenia¹⁹, a ich wystąpienie może implikować wznowienie postępowania z urzędu.

W świetle regulacji art. 540 § 2 i § 3 k.p.k. można już na wstępie stwierdzić, że oskarżyciel niepubliczny przy wyroku merytorycznie korzystnym dla siebie nie posiada *gravamen*, jeżeli podstawy wznowienia postępowania należą do kategorii

¹⁹ M. Brzezowski, *Bezwzględne przyczyny odwoławcze a prawo do obrony w postępowaniu karnym*, „Przegląd Sądowy” 2020, nr 4, s. 40.

propter decreta – powołane przepisy wprost bowiem stanowią, iż postępowanie może zostać wznowione na ich podstawie wyłącznie na korzyść oskarżonego. Jeśli chodzi o przesłankę *propter nova*, choć nie ma tutaj tak wyraźnej konstatacji, jak w przypadku *propter decreta*, to art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k. jednoznacznie wskazuje, iż na tej podstawie można postępowanie wznowić tylko na korzyść oskarżonego. Nowe fakty lub dowody mają bowiem wskazywać albo na niewinność lub niepodleganie karze oskarżonego, albo na nieprawidłową, surowszą karę, albo na nieuwzględnienie obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary, albo na błędne uwzględnienie nadzwyczajnego obostrzenia kary. Odnośnie do przesłanki *propter falsa* – jest to pierwsza przesłanka, której wystąpienie potencjalnie może implikować wystąpienie *gravamen* dla oskarżyciela niepublicznego przy wyroku merytorycznie dla niego korzystnym. Jest to jednak w praktyce mało prawdopodobne. Można by było sobie wyobrazić hipotetyczną sytuację, w której osoba trzecia, bliska dla oskarżyciela niepublicznego, bez jego wiedzy popełnia przestępstwo z art. 232 § 1 k.k., żądając od sędziego wydania określonego rozstrzygnięcia, zgodnego z żądaniem oskarżyciela. Jeżeli oskarżyciel niepubliczny dowiedziałby się w czasie biegu terminu do wniesienia apelacji o opisanej sytuacji, powinien mieć możliwość wzruszenia wyroku wydanego w takich warunkach. Należy jednak pamiętać, że w myśl art. 437 § 2 k.p.k. wystąpienie przesłanki *propter falsa* musiałoby jednocześnie implikować konieczność przeprowadzenia na nowo przewodu sądowego w całości – jeżeli takiej możliwości nie będzie, żądanie uchylenia wyroku i ponownego rozpoznania sprawy przez sąd I instancji będzie niemożliwe, a co za tym idzie, oskarżyciel niepubliczny nie będzie posiadać *gravamen*.

Najszerze możliwości wystąpienia *gravamen* dla oskarżyciela niepublicznego przy wyroku merytorycznie dla niego korzystnym mają miejsce w przypadku bezwzględnych przyczyn odwoławczych. Można je podzielić na trzy kategorie: te, w których *gravamen* w takich sprawach jest możliwy, a sama sytuacja jest prawdopodobna, te, w których istnieje możliwość jego wystąpienia, choć samo prawdopodobieństwo zaistnienia danej sytuacji jest niskie, a także te, w których tego rodzaju *gravamen* jest niemożliwy. Rozpoczynając rozważania od ostatniej kategorii, należy wskazać, że odnośnie do niektórych bezwzględnych przyczyn odwoławczych postępowanie może zostać wznowione, w myśl art. 542 § 3 *in fine* k.p.k., jedynie na korzyść oskarżonego. Są to przyczyny związane z: wystąpieniem większości formalnych negatywnych przesłanek procesowych, brakiem obrony obligatoryjnej oraz rozpoznaniem sprawy pod nieobecność oskarżonego, jeśli obecność ta była obowiązkowa. Jeśli wystąpią więc te przyczyny odwoławcze, *gravamen* nie będzie mógł wystąpić. Do tej kategorii można też zaliczyć przesłankę związaną z naruszeniem zasady większości głosów (z uwagi na ogólny trud jej dowodzenia, wynikający z określonego w art. 108 § 1 k.p.k. w zw. z art. 170 § 1 pkt 1 k.p.k.

zakazu dowodzenia przebiegu narady). Przesłanki, przy wystąpieniu których *gravamen* będzie co prawda możliwy, lecz wystąpi niezwykle rzadko, to przesłanki związane z właściwością sądu (orzeczenie sądu powszechnego w sprawie należącej do właściwości sądu szczególnego i *vice versa*, a także orzeczenie sądu niższego rzędu w sprawie należącej do właściwości sądu wyższego rzędu). Przesłanka ta sama z siebie występuje rzadko, z uwagi na relatywnie łatwe ustalanie właściwości rzeczowej sądów, a także możliwość dostrzeżenia tej niewłaściwości przez cały okres trwania postępowania. Możliwe natomiast i dość prawdopodobne będzie wystąpienie jednej z dwóch przyczyn odwoławczych wymienionych w art. 439 § 1 k.p.k. na początku, tj. przyczyn związanych ze składem orzekającym, a także przyczyny związanej z brakiem podpisu sentencji orzeczenia. Nienależyta obsada sądu czy też orzekanie przez osobę nieuprawnioną, niezdolną do orzekania bądź wyłączoną z tytułu *iudex inhabilis* często nie są łatwe do wykrycia, co oznacza, że wada ta może nie zostać w ogóle dostrzeżona przez strony procesu i pominięta. Podobnie będzie z brakiem podpisu pod sentencją orzeczenia. Jeżeli więc oskarżyciel niepubliczny wie o wystąpieniu tych przesłanek, to będzie posiadał *gravamen* w tej kwestii, a co za tym idzie, możliwe będzie żądanie przez niego w toku postępowania odwoławczego na niekorzyść oskarżonego uchylecia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania sądowi I instancji, nawet jeśli wyrok merytorycznie będzie w pełni zaspokajał jego interesy.

Podsumowanie

Jak wykazano powyżej, zasadne jest stosowanie w prawie karnym procesowym *per analogiam* reguły wypracowanej przez orzecznictwo w nauce postępowania cywilnego, zgodnie z którą o dopuszczalności zaskarżenia przez stronę orzeczenia decyduje nie tylko utrata korzyści prawnej będąca skutkiem tego orzeczenia, istniejąca w chwili zaskarżenia orzeczenia, ale także obawa utraty korzyści w przyszłości, choćby orzeczenie sądu I instancji w chwili jego wydania było dla strony korzystne²⁰. Konsekwencją tej zasady jest występowanie *gravamen* po stronie oskarżyciela niepublicznego, nawet jeżeli wyrok merytorycznie w pełni zaspokaja jego interesy, ale jest dotknięty wadą stanowiącą podstawę wznowienia postępowania. Nie wszystkie jednak takie wady będą przyznawały temu podmiotowi *gravamen* – w bardzo rzadkich sytuacjach tyczyć się to będzie przesłanki o charakterze *propter falsa*, a także, w szerszym (choć niepełnym) zakresie, bezwzględnych przyczyn odwoławczych. Teza ta niewątpliwie prowadzi do szerokiego rozumienia wyrażenia

20 Postanowienie SN z dnia 21 lutego 1997 r., I PKN 19/97, OSNP 1997, nr 23, poz. 466.

„naruszanie praw lub szkodenie interesom skarżącego”, aczkolwiek wydaje się, że w świetle powołanej w artykule argumentacji takie rozumienie jest uzasadnione oraz skutecznie realizuje określoną w art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k. dyrektywę uwzględnienia w postępowaniu karnym prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego.

Bibliografia

- Boratyńska K., Czarnecki P., w: A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Brzezowski M., *Bezwzględne przyczyny odwoławcze a prawo do obrony w postępowaniu karnym*, „Przegląd Sądowy” 2020, nr 4.
- Doda Z., *Zażalenie w procesie karnym*, Warszawa 1985.
- Dubis W., w: E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Grzegorzczak P., *Stabilność orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych w świetle standardów konstytucyjnych i międzynarodowych* w: T. Ereciński, K. Weitz (red.), *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego*, Warszawa 2010.
- Syta M., *Gravamen jako przesłanka zażalenia w postępowaniu przygotowawczym*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 4.
- Świecki D., w: D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz aktualizowany*, Lex/el. 2024.
- Waltoś S., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2008.
- Zagrodnik J., w: J. Zagrodnik (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2024.

Emergence of a basis for reopening proceedings in the event of a judgment substantively favourable to the non-public prosecutor as a premise for his having *gravamen* in the appeal proceedings

Abstract

Pursuant to Article 425(3) of the Code of Criminal Procedure, the appellant may only appeal against decisions or findings that violate his rights or harm his interests. This provision yields the institution of *gravamen*, which obliges the party to the proceedings, excluding the public prosecutor, to appeal only against such decisions that will be in some way unfair to him. Therefore, it seems *prima facie* that an appeal against a judgment that fully takes into account the request of a non-public prosecutor should not be admissible due to the lack of *gravamen*,

and the president of the court of first instance should, pursuant to Article 429(1) of the Code of Criminal Procedure, refuse to accept such a measure for consideration, regardless of the scope of the allegations contained therein. The problem arises when in given proceedings there are grounds for reopening them, in particular absolute grounds for appeal under Article 439(1) of the Code of Criminal Procedure. In such a situation, it is justified to claim that *gravamen* will occur here on the side of the non-public prosecutor, even if the judgment fully satisfies their interests in terms of its merits. This results from the need to protect the party to the proceedings against potential future elimination of the final judgment from legal circulation, along with all its consequences. Due to the wide possibilities of reopening the proceedings solely for the benefit of the accused, *gravamen* will not always occur in such a situation – it will only appear if the proceedings to the disadvantage of the accused in the future may be reopened.

Keywords: absolute grounds for appeal, *gravamen*, reopening of proceedings, subsidiary prosecutor, private prosecutor

CYTOWANIE

Pfanhauser M., *Zaistnienie podstawy wznowienia postępowania przy wyroku merytorycznie korzystnym dla oskarżyciela niepublicznego jako przesłanka posiadania przez niego gravamen w postępowaniu odwoławczym*, „Acta Iuris Stetinensis” 2026, nr 3 (59), 87–98, DOI: 10.18276/ais.2026.59-05.